

O'QUVCHILARNI O'QUV FAOLIYATIGA QIZIQTIRISH VA KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH

Ro'zimova Matluba O'ktamovna

Tuproqqal'a tumani 1-IDUM amaliyotchi psixologi

Anotatsiya: O'quvchilarda psixologiyasi va ularni psixikasi, o'quv faoliyatiga qiziqtirishda amalga oshiriladigan ishlar.

Kalit so'zlar: Qobiliyat, faoliyat, ilk bolalik, harakat, psixolog, pedagog, tarbiyachi, ota-ona, diqqat.

O'smirlik davrida o'qish va yozma monologik nutq jadal rivojlanadi. 5-sinfdan ta'sirli aytib bera olish darajasigacha ko'tariladi. Monologik nutq esa asardagi kichik bir parchani qayta so'zlab berishdan, mustaqil ravishda nutq va chiqishlar tayyorlash, og'zaki mulohaza yuritish, fikr bildirish va ularni asoslab berishgacha o'zgaradi. O'smirlik davrida nazariy tafakkur yuqori ahamiyatga ega bo'la boshlaydi. Chunki bu davrdagi o'quvchilar atrof-olamdagi bog'lanishlar mazmunini yuqori darajada bilishga harakat qiladilar. Bu davrda o'smirning bilishga bo'lgan qiziqishida progress sodir bo'ladi. Ilmiy nazariy bilimlarning egallab olinishi tafakkurning rivojlanishiga olib xulosalar chiqarishga qobiliyat paydo bo'ladi.

Qobiliyat deb odamning ma'lum bir ish yoki harakatlarni boshqa odamlarga nisbatan osonlik va chaqqonlik bilan bajara olish layoqatiga aytiladi. Kishilarda rivoj topib, ulaming qobiliyatlarida namoyon bo'lgan tug'ma xususiyatlar iste'dod deb ataladi. Har bir odam bir qancha layoqatlar bilan tug'iladi. Lekin tug'ma layoqatlar hali kamolotga etgan qobiliyat emas. Layoqatlar odamlardagi tug'ma imkoniyatlardir. Odatda umumiy va maxsus qobiliyatlar farqlanadi. Odam umumiy qobiliyatlarga ega bo'lganda faoliyatning har xil turlari bilan deyarli qiynalmay shug'ullana oladi. Bunday o'quvchilar tabiat fanlarini ham, gumanitar fanlarni ham yaxshi o'zlashtiradilar. Maxsus qobiliyatga ega bo'lgan odam qandaydir aniq narsa bilan muvaffaqiyatli shug'ullana oladi. Bog'cha yoshida bilish, ba'zi bir maxsus va amaliy qobiliyatlar rivojlanadi. Qobiliyatning rivojlanishi tashqi va ichki haroatlarning o'zaro aloqalari orqali belgilanadi. Rubinshteyn aytganidek, qobiliyat spiralsimon tarzda rivojlanadi: bir ko'rinishdagi qobiliyatlar keyingi rivojlanish uchun imkoniyat yaratadi, natijada yana ham yuqori darajadagi qobiliyatlar rivojlanadi. O'rab turgan olam bilan bog'liq bilish qobiliyatlari o'z ichiga sensor qobiliyatlarni (predmetlarni va tashqi vositalarni idrok qilish) kabi intellektual, bilimlarni oson va mahsuldor o'zlashtirish, predmetlarning tabiyatini va tevarak-atrofdagi hodisalar haqida ma'lumotlarni anglash jarayonida rivojlanadi. Ko'pgina psixologlarning tadqiqotlari bilish qobiliyatlarining ancha erta paydo bo'lishi haqida ma'lumot beradi. Ularning miqdori predmetlarning o'ziga xos tomonlarini anglay olish, qiyin vaziyatlarni hal qilish qobiliyati, kuzatuvchanlik, ongining ijodkorligi va originalligini belgilaydi. Leytes umumiy aqliy qobiliyatlarning rivojlanishida faollik va o'zini boshqarish xususiyatlari katta ahamiyatga ega deydi.

Hayratlanarli aqliy faollik, aqliy yuklamaga chanqoqlik intellektual jihatdan rivojlanishda ilgari ketayotgan O'quvchilarning xarakteristikasidir. Bog'cha yosh davrida bevosita bilishning shakllaridan bo'lgan sensor etalonlarni va ko'rgazmali-fazoviy modellashtirishni uddalay olish kabi xususiyatlar yuzaga kela boshlaydi. Kichik bog'cha yosh davridayoq O'quvchilarda modellashtirish o'rganadi. O'quvchilar psixologiyasi insoniyat tug'ilgandan yetuklikka erishguncha psixik jihatdan qanday rivojlanib borishini, bu jarayon qanday qonuniyatlar asosida kechishini o'rganuvchi fanidir. O'quvchilar psixologiyasi fanini o'qitish metodikasi O'quvchilar psixikasi va uning rivojlanishini o'rganmaydi. O'quvchilar psixologiyasi fanini o'qitish metodikasi bo'lajak tarbiyachilarni "O'quvchilar psixologiyasi" fanining o'qituvchisi roliga tayyorlaydi. O'qitish metodikasi talabalariga oliy o'quv yurtida yoki o'rta maxsus o'quv yurtlarida O'quvchilar psixologiyasi fanidan dars o'qitishning yo'l-yo'riqlarini o'rgatadi. Uning asosiy maqsadi fan asoslari bo'icha ta'lim oluvchilarga bilim berishning samarali usul va metodlarini o'rgatish, ta'lim jarayoni kutilgan natijalarni berishi uchun nimalarga e'tibor qaratish lozimligini tushuntirishdan iborat. Boshqacha qilib aytganda O'quvchilar psixologiyasi fanini o'qitish metodikasi mazkur fanni o'qitish qonuniyatlarini o'rgatadi. Ba'zi o'qituvchilar fanni o'qitishga ijodiy yondashmaydi, ularning darslari zerikarli va mazmunsiz o'tadi. Boshqa ayrim o'qituvchilar dars o'tganda vaqt o'tgani bilinmay qoladi. Bularning barchasiga o'qituvchilar pedagogik mahorati va metodik bilimidagi farqlar sababdir. O'quvchilar psixologiyasi fanini o'qitish metodikasi ta'lim jarayonini qiziq va samarador qilib tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim, ya'ni metodik bilimni beradi hamda talabalarda pedagogik mahorat elementlarini shakllantiradi.

A.P.Usovaning ta'kidlashicha, o'qitilayotgan materialni idrok qila olmaslik hodisasi harakatning usul va vositalarida o'ta osonlik usuliga asoslangan, ilgari ko'rsatilgan noto'g'ri tarbiyaviy ta'sirning asorati natijasidir. Bilish faoliyati barcha jarayonlarining mahsuldorligi va maqsadga qaratilganligi bilan o'qishga nisbatan faol va qiziquvchan munosabat, o'zining harakatlarini nazorat qilish va erishilgan natijalarini baholash qobiliyatiga egaligi bilan farqlanadi. O'zlashtirilganlar asosida O'quvchilar amaliy va aqliy faoliyatida qurbi yetadigan vazifalarni yecha oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumiy psixologiya. T.: O'qituvchi, 1992. – 512 s.
2. Nемов R.S. Psixologiya Kn. M.: Prosveshenie – 1994. – 576 s.
3. G'oziev E. Psixologiya. T.: O'qituvchi, 1994 – 300 b.
4. Klimov E.A. Osnovi psixologii. Ucheb. M.: YuNITI, 1997. – 295 s.
6. M. Maxsudova. Umumiy psixologiya. (ma'ruzalar matni) Namangan.